

Harrie Salman

**Den Sociala Världen som
Mysterie Centrum**

Antroposofins Sociala Vision

Innehållsförteckning

Den okända ärkeängeln

Prolog

Inledning

Rudolf Steiner

1. Centraleuropa som andligt hem
2. Den sociala Frågan
3. Steiner som Frihetens Filosof
4. Steiner och Teosofin

Den Sociala Antroposofiska Impulsen

1. Vad menas med social
2. Den sociala impulsen i Steiners liv
3. Den Grundläggande Sociologiska Lagen
4. Den Grundläggande Sociala Lagen
5. Det Arketypiska Fenomenet i socialt liv
6. Social Tregrening
7. Rudolf Steiner själv som social person

Från gamla till nya mysterier

1. En revolution i det andliga kulturella livet
2. Vägen till de Nya Mysterierna

3. Att vakna upp i "den andre" med hjälp av "den andre"
4. Sällskapets Öde
5. Rudolf Steiners Korsfästelse

Den sociala världen som mysteriecentrum

1. Den långa vägen mot sommar
2. Den andliga världen öppnar sig
3. Vardagslivet som mysteriedrama
4. Att lära sig samarbeta
5. Den sociala kunskapsvägen

Att bilda gemenskaper

1. Gemenskapsbildning
2. Kulturöar
3. Rudolf Steiners sociala intentioner
4. Antroposofins pånyttfödelse
5. Det Antroposofiska Sällskapet
6. En framtidsmodell

Epilog: Att vakna upp till en ny era

Motto för en ny social etik:

It is healing only, when
in the mirror of the soul of man,
The whole community forms itself;
and in the community
lives the strength of the individual soul

Rudolf Steiner 1920

In the Name of the Eternal, the God of Israel:

May Michael be on my right side,

Gabriel on my left side,

Uriel before me

Raphael behind me

And by my head God`s Majesty

Israelisk kvällsbön

Den okända ärkeängeln

Bokens omslag visar en fresk från Vår Frälsares Förklaringskyrka på Elijahgatan i Novgorod i norra Ryssland. Den målades av "Theophanes Greken" 1378 och föreställer ärkeängeln Uriel. Hans namn betyder "Ljus" eller "Guds Eld" och han är en av de fyra himmelska änglar som Gud placerade runt sin tron för att de skulle leda världens utveckling. Mikael, Gabriel, och Rafael är de tre andra.

Uriel visar sig inte med namn i Bibelns heliga skrifter. Han anses vara Keruben med eldsvärdet i Mosebokens tredje kapitel. Han som vaktar Livets Träd vid Paradisets Portar. I den apokryfiska Enoks bok, sänder Gud Uriel till Noak för att varna honom för den kommande stora floden och för att ge honom förmaningen att bygga Arken. I andra traditioner som Kabbalah är Uriel en Seraf, solens regent Den Helige Andens ängel, dödsrikets väktare, Frälsningens ärkeängel. Avbildningar av Uriel är sällsynta i kristen konst, vanligen ser man honom med ett svärd, med en spira, en eldslåga, en lykta eller ett rökelsekar.

I sina imaginationer över Johannes¹ beskrev Rudolf Steiner hur Uriel uppenbarar sig som skinande intelligens under sommaren. Han är aktiv i ljuset och framkallar bilden av Treenigheten. Hans rödaktiga varma ansikte kastar en allvarlig, fördömande blick på mänskliga felsteg. Hans armlika vingar förmanar och kräver felstegens omvandling till något bättre.

Enligt Steiner spelade Uriel en ledande roll under första fasen av den planetära utvecklingen, som ockult kallas det Gamla Saturnus, precis som Rafael gjorde i den andra fasen,

den Gamla Solen, som Gabriel gjorde under den Gamla Månens utveckling och Mikael under den nuvarande Jordens utveckling.² Ärkeängeln Orifiel är ockult känd som Saturnus härskare. Orifiel, den gudomliga vredens ängel representerar Uriels ärkeängelnivå. Uriels egen rang i änglarnas hierarki är mycket högre. Uriels förmanande gest visar sig när vi förbinder oss med andra i det sociala. Han leder oss till självkritik så att vi skall arbeta på oss själva och utveckla nödvändiga sociala förmågor. Den väg mot social utveckling som beskrivs i denna bok är Uriels väg. Uriel inspirerar de nya yrkesområdena, som har sina rötter i den sociala impulsen, och förändrigandet av dessa yrken och livet i allmänhet. Vi måste ta hänsyn till Uriels kvalitéer när vi vill förnya kulturen. Han är den okände ärkeängeln, som vänder sig till den nya tidens andliga rörelser och uppmuntrar människor, som önskar insikter i det andliga och som går samman i en social impuls. Vi behöver Uriels hjälp inför det nödvändiga förmänskligandet av det sociala arbetet och under skapandet av nya sociala former i vilka modern andlig medvetenhet kan bidra till en ny kultur.

Harrie Salman Noordwijk, Holland

¹ GA 229

² GA 265

Prolog

Under de tidiga morgontimmarna den 1:a januari 1923 stod den holländska läkaren Ita Wegman (1876-1943) bredvid Rudolf Steiner (1861-1925) när det första Goetheanum brann ner till grunden. Rudolf Steiner var antroposofins, andevetenskapens, upphovsman.³ Under denna dramatiska händelse såg hon en bild av Steiner i sitt inre, som hon inte kände igen. Hon såg att han, som alltid hade funnits till för andra, stod helt ensam och övergiven. Sedan dess bar Wegman denna bild i sin själ och beslöt att ställa sig helt till förfogande för hans livsuppgift och mission.

Ut ur denna själarnas förening föddes en fråga inom henne som gav honom möjligheten att ge det andliga livet en ny inriktning. Det var en fråga som handlade om de nya mysterierna, nya vägar till förbindelse med den andliga världen. Denna fråga angår alla i våra dagar. Rudolf Steiner utvecklade en ny vision som visar hur vi medvetet kan skapa ett nytt socialt liv och en ny kultur. Trots dess stora universella betydelse har denna vision fortfarande inte blivit erkänd och värdesatts. Det är tack vare Dieter Brüll, expert i skattelagstiftning och social frågor, som vi i hans bok *The Mysteries of Social Encounters—the Anthroposophical Impulse*, fått reda på hur denna vision kom att utvecklas i Steiners liv.⁴ Denna vision gör det klart att andliga upplevelser och insikter inte bara är en personlig erfarenhet, utan också kan uppstå i möten och samarbeten med andra. I vår tid kan vi bli inspirerade av andliga väsen i det sociala vardagslivet. De platser där enskilda individer brukade få sådana inspirationer kallades „mysteriecentra“. I forntidens kulturer fanns tempelbyggnader och andra heliga platser. Förberedelser för kontakt med andliga väsen skedde

genom invigningar, i vilka översinnliga organ öppnades. Dessa organ kallades chakras i det forna Indien.

Under århundraden fanns det inga sådana platser i Europa, men sedan början av 1900-talet har det blivit möjligt igen att få förbindelse med andliga väsen. Detta kan ske på medvetet sätt, inte bara under meditation utan även i det sociala livet. På så sätt har det sociala livet självt blivit ett mysteriecenter. Detta kräver en ny sorts medvetenhet och kunskap om sambandet mellan det sociala och det andliga livet. Att väcka denna medvetenhet var Steiners mål med den förnyelseprocess som Steiner ville sätta igång under det viktiga Julmötet 1923-24, då det Antroposofiska Sällskapet återupprättades. När han gjorde detta, öppnade han upp möjligheterna för ett samarbete mot en andlig kultur som grundade sig på en medveten relation med den andliga världen. Detta arbete är i behov av stöd från ett nytt socialt liv och samarbetet i gemenskaper.

Steiner förväntade sig att milliontals människor skulle ansluta sig till denna förnyelserörelse och att en viss kulmination av det antroposofiska arbetet skulle inträffa i slutet av 1900-talet. Under det tidigare nämnda Julmötet uppmanade han medlemmarna, som hade problem med varandra, att samarbeta. Detta skedde emellertid inte och som följd därav misslyckades han med mötet. Steiner dog redan 1925 och det Allmänna Antroposofiska Sällskapet föll isär 1935. 1960 hade de flesta motsättningarna lugnat ner sig, men antroposofin kunde endast i viss utsträckning fullfölja sin roll som en kulturell faktor och kunna förändra vårt tänkande på livets alla områden. Likväl blev milliontals människor bekanta med waldorfpedagogik, antroposofisk medicin, biodynamisk odling och andra kulturella innovationer som ett resultat av antroposofin.

Även andra, som inte har någon anknytning till det Allmänna Antroposofiska Sällskapet, arbetar kontinuerligt för en andlig kultur. Detta sällskap som 2017 hade runt 45 000 medlemmar runt om i världen står inför utmaningen att förnya sig självt på ett sådant sätt att det kan fullfölja sin roll som kulturens förnyare. Detta innebär att man måste lära sig av det förflutna och återupptäcka den Sociala Antroposofiska Impulsens betydelse, vilken inte blev uppmärksammasad och förstörd för ett hundra år sedan.

Under de senaste årtiondena har nya yrken utvecklats som har samband med andliga och sociala impulser. Det finns sociala, terapeutiska och konstnärliga yrken som för det första hjälper människor i deras individuella utveckling, får trådar och knutar i deras ödesvävar att bli synliga och hjälper dem med deras utmaningar i livet. För det andra stöder människor som vill förverkliga nya former av sammanslutningar och samarbeten med andra liksom nya sociala strukturer i deras sociala utveckling. Dessa nya yrken arbetar med att förena människor med sina öden, reda ut ödestrådar som trasslat till sig, förnya livskrafter, balansera själskrafter, strukturera organisationer, lösa konflikter och läka sociala relationer. Utvecklandet av biografarbeten, äktenskapsrådgivning, konstnärliga terapier, socialtregrening och företagsrådgivning utgör en första början i denna nya sociala sfär. I linje med dessa finns nya sätt att hantera pengar, arbetsvillkor och finansiera jordbruk liksom en rättvis världsordning och moralisk användning av teknologi.

Alltsedan 1971 ledde min väg genom antroposofin bort från de gamla mysterierna fram mot de nya mysterierna. Det började med Steiners bok *Christianity as Mystical Fact och The Mysteries of Antiquity*, vilka jag upptäckte när jag utforskade grekiska och egyptiska mysterier. Med åren

började jag uppleva hur nya mysterier utspelar sig mellan människor.

Den första versionen av denna bok skrevs 1992 på holländska med titlen *Het beeld van de ander (The Image of the Other Person)*. Efter publiceringen av den tyska utgåvan 1994, översattes den av entusiastiska läsare till Tjeckiska, Engelska, Hebreiska och Ryska. Den engleska versionen från 1999 är fortfarande mycket läst och av den anledningen kommer här en reviderad upplaga 21 år senare. Den första upplagan skrevs för människor som hade anknytning till antroposofi och som sökte en förnyelse av antroposofiska impulser. Denna nya upplaga vänder sig till en bredare läsekrets som är intresserade av Rudolf Steiners sociala idéer. Hans tankar om gemenskapsbildning som en väg mot en medveten förbindelse med den andliga världen är fortfarande högst relevanta.

Dessa tankar är egentligen relevanta för alla. Antroposofi är en ny andlig impuls, en impuls som är större än själva den antroposofiska världen i sig. Den är en ny form av medvetenhet om vilka vi är som människor och hur vi kan förverkliga vår andliga potential. Under ett århundrade har antroposofin funnits som en impuls tillgänglig för alla människors högre medvetande, med ett språk som kan förstås av alla nu levande människor och med en öppenhet mot den andliga världen som är nödvändig för att göra den tillgänglig även i vardagen.

En ny andlighet behöver tid att mogna och den behöver anpassade sociala former för att förankra sig i initiativ, grupper och institutioner. Rudolf Steiner ville göra detta möjligt, men blev inte tillbörligt förstådd för hundra år sedan. Hans vision är orienterad mot den framtida mänsklighet som än en gång vill stå i förbindelse med

andliga väsen och förverkliga deras inspirationer i den sociala sfären.

Kulturens förnyelse börjar i liten skala, i familjen, i uppfostran, i undervisningen, i en medveten livsstil, genom vad man äter, hur man sköter sin hälsa, förhåller sig till naturen och hur man finner livets andliga dimensioner. I ett större perspektiv, handlar det om att omvandla vår materialistiska kultur till en andlig kultur och om hur man skapar ett mänskligt samhälle som umgås med vår jord på ett ansvarsfullt sätt. Det som började för ett hundra år sedan som en impuls till förnyelse och som från och med 60-talet berörde ungdomar över hela världen, kommer nu tillbaka som utmaningar som ingen kan undgå att ta ställning till under vår tids ojämlika sociala förhållanden, med världsomfattande flyktingströmmar, klimatförändringar och epidemier.

Som holländare skulle jag vilja göra några korta kommentarer till den holländska antroposofins roll i denna förnyelseprocess. Ända sedan sen medeltid har invånarna i landets västra delar varit tvungna att samarbeta för att ta hand om kanalerna, eftersom landet ligger under havsnivå. Skyddet av låglandet utvecklade samarbetsformer i vilka alla inblandade kunde delta och samråda. På det sättet kunde utfyllnadsarbetena och återställandet av fysisk jordbruksmark omvandlas till nya "landvinningar" i det sociala. Detta kan kanske betraktas som en typisk nederländsk mission. I det sociala arbetar vi i det eteriska, vi förbinder oss med människors livsenergi.

Detta utgör den historiska bakgrunden till den holländska tregreningen, som har utvecklats av många antroposofier, bland dem Dieter Brüll, författare till boken om den Sociala Antroposofiska Impulsen. Vi har också NPI, Institute for Organizational Development som grundades av Bernard

Lievegoed tillsammans med en krets framstående organisationskonsulter. Bland dem Lex Bos, författare till böcker om sociala problem och Adriaan Bekman, som 2005 grundade IMO, the International Institute for Human och Organizational Development.

Det holländska antroposofiska sällskapet är också medvetet om att det sociala livet bygger nytt land i det eteriska. Styrelsens inriktning är "eteriskt organiserande": och stöder människor i deras initiativ och förenar dessa initiativ med varandra. Det är en konstform att tillsammans skapa den anda och de tillfälliga former som passar den aktiva skapande kraften i ett initiativ. Detta formande och omvandlande av sociala former är en konststart som måste praktiseras kontinuerligt. Sällskapets styrelse är inte dess centrum, utan medlemmarnas initiativ. På detta sätt blev Rudolf Steiners intentioner 1923 synliga igen i samband med arbetet på en ny kultur.

Utgångspunkten för detta arbete är initiativtagarna som träffas och inspirerar varandra i medlemsgrupper. Detta är det antroposofiska sällskap som Steiner ville grunda 1923, men som försvann ur dess medlemmars medvetande efter hans död. En grupp initiativtagare behöver stödet från en styrelse som åtar sig uppgiften att underlätta de uppgifter som Steiner ville skulle höra hemma i det Allmänna Antroposofiska Sällskapet. På grund av brist på förståelse och insikter, tog detta senare sällskap över det första sällskapets uppgifter. Steiner ville tydligt skilja deras målsättningar och uppgifter åt. Som en tredje sfär i denna tregrenade vision såg Steiner Högskolan för Antroposofi, en arbetsgemenskap för anknytningen till den andliga världen i nya mysterier. Det är min övertygelse att denna ursprungliga tregrenade social struktur är nödvändig för det andliga arbetet i framtiden.

³ Goetheanum, Dornach Schweiz, är ett centrum för den antroposofiska rörelsen i världen

⁴ Dieter Brüll: The Mysteries of Social Encounters - The _Anthroposophical Social Impuls, Fair Oaks 2002

Inledning

Den här boken handlar om den Sociala Antroposofiska Impulsen och Rudolf Steiners intentioner med denna. Han förutsåg att från och med mitten av 1900-talet skulle processen med social desintegration öka. Vi kan se hur sociala traditioner förlorar alltmer i betydelse. Vi har allt svårare att leva med varandra utan konflikter. Nya former av sociala nätverk är nödvändiga, liksom en ny andlig kultur för att motverka den allt större sociala isoleringen och materialismen. Steiner såg behovet av nya sunda sociala villkor i samhället och av andlig förnyelse i traditionellt andligt liv. Denna revolution skulle leda till nya mysterier som källa för en ny andlig kultur.

1900-talet var ett mycket dramatiskt århundrade, i vilket historiens förlopp ändrades helt och hållet. Steiner var chockad när första världskriget bröt ut 1914. Han visste att det var förberett, men trodde att det skulle börja senare. Hans projekt med andlig förnyelse var i fara. Kriget ledde till en kollaps i Centraleuropa och indirekt till Nazismens genombrott 1933. Det andra världskriget ledde till en nedgång i den europeiska kulturen och att Västeuropa införlivades i den Amerikanska världsordningen.

En ekonomisk, vetenskaplig och teknologisk utveckling övermannade mänskligheten med effektiva former för manipulation av medvetandet. Samtidigt som Rudolf Steiner öppnade porten till den andliga världen och förutspådde Kristi återkomst, öppnade hans motståndare porten till den omedvetna världen och väckte de mörka krafter som är förbundna med Antikrist. Steiner hade förväntat sig att få

leva till 1940, men var tvungen att lämna sin jordiska kropp 1925.

För att möjliggöra att antroposofin blomstrar igen måste vi fördjupa oss i Steiners andliga och sociala intentioner. När vi gör detta måste vi vara på det klara med att unga människor idag har ett helt annat förhållande till den andliga världen än tidigare generationer vars relation till denna fortfarande gick genom kyrkan eller genom en institution som var det Antroposofiska Sällskapet. De yngre generationernas andliga liv är mycket mer personligt och är för många begränsat till ett sökande efter meningen med livet i en teknisk värld som ständigt fångar in vårt medvetande i nya manipulationer och missbruk som vi har svårt att ta oss ur.

Rudolf Steiner kunde tala fritt om Kristus på sin tid. Detta är inte längre en självklarhet för många som inte har någon anknytning till traditionella kyrkor. För Steiner var Kristus större än „Kristenheten“. Han finns för hela mänskligheten. Steiner talade om honom som Solens Ande och kallade honom avatar. De som har sett filmen *Avatar* är bekanta med detta begrepp.

Det kommer från hinduismen och syftar på en hög andlig varelse som kan vara verksam genom en högt utvecklad mänsklig varelse. För Steiner var Kristus den högsta andliga varelsen som var förbunden med den högt utvecklade människan Jesus för att föra ner kärlekens budskap bland människorna och för att få dem att åter anknyta till sitt högre jag. När Steiner talade om Kristus impulsen, menade han kärlekens impuls.

Det första kapitlet i den här boken beskriver Rudolf Steiner som människa i dåtidens kultur och samhälle. Han var en frihetens filosof och ägnade sig i början av det nittonde

seklet åt den andliga utvecklingen hos arbetarklassen i Berlin. På samma gång gav han föreläsningar i den tyska Teosofiska rörelsen som en auktoritet i kristen andlighet. Det andra kapitlet beskriver den Sociala Antroposofiska Impulsen. Det tredje handlar om omvandlingen av gammal andlig medvetenhet till en ny andlighet där en medveten relation till det andliga är möjlig. Det fjärde kapitlet klargör hur den sociala världen har blivit ett mysteriecenter där det andliga direkt verkar bland människor. Vi går då in i en ny fas av medvetenhet där vi kan ha andliga erfarenheter och förstå allt som händer där i det sociala livet som andlig verklighet. Det femte kapitlet ställer frågan hur modern andlig medvetenhet kan leda till skapandet av nya grupper och sammanhang i vilka människor kan utveckla nya andliga initiativ. Det Allmänna Antroposofiska Sällskapet kan stödja denna process och anknyta till dessa.

Rudolf Steiner

1. Centraleuropa som andligt hem

Andliga rörelser behöver en kanal, en ström i vilken de kan ta sig fram. I början av 1900-talet var den Centraleuropeiska kulturen en sådan kanal för antroposofin. Den levde med en andlighet som hade varje individs frihet som grund och en föreställning om att mänskligheten skiljde mellan kropp, själ och ande. Den hade en social innebörd också eftersom den centraleuropeiska uppfattningen av frihet hade utvecklat de sociala former som var nödvändiga för dess fulla utveckling. Den var en del av frihetsordningen som inspirerade människor att skapa sina sociala liv utifrån medvetenheten om sina rättigheter.

Under sin utveckling under ett årtusende hade Centraleuropa varit det andliga hemmet för en mångfald andliga strömningar som tex Rosenkorsströmningen, de tjeckiska Hussiterna, tysk protestantism, nyromantiken och ideell filosofi. Rörelser som utvecklat nya sociala former, som i medeltidens fria städer, den schweiziska federationen och den Nederländska republiken, var starkt förbundna med dem. En anda av frihet var då särskilt levande när man försökte komma ifrån gamla maktstrukturer. De gav möjligheten till nytt politiskt liv baserat på människors lika rättigheter.

Under tidigt 1900-tal levde i många själar fortfarande ett andligt arv från nyromantiken och idealistiska strömningar liksom från esoterisk kristendom. När den österrikiske filosofen Rudolf Steiner grundade en ny andlig vetenskap,

kunde han anknyta till detta arv. Hans antroposofi omfattade hela den Centraleuropeiska kulturen och förnyade den genom att erbjuda en väg till inre utveckling för alla som var villiga till kreativ utveckling av själ och ande. Denna kreativa aktivitet hade tidigare varit geniens privilegium. Det var emellertid knappast möjligt att anknyta till Centraleuropas sociala traditioner. Medvetenheten om frihet och den sociala radikalismen i det tidigare Centraleuropa hade redan försvunnit i den tyska borgerligheten under hans tid.

Under 1900-talet frigjorde sig det Centraleuropeiska andliga arvet från sin geografiska kontext och blev global. Överallt på jorden upptäcker fria människor att Centraleuropeisk medvetenhet, och antroposofi i synnerhet, representerar en ny fas i mänsklighetens andliga utveckling. Denna medvetenhet utvecklas där andligt öppna människor följer andliga intressen. Kulturöar dyker upp när de så småningom kunnat utveckla nya sociala former, där källan till ny andlig medvetenhet kan förnya det sociala och andliga livet i vår tid.

Att skapa en ny andlig kultur, en livsväg som övervinner vår tids materialism, är en svår uppgift, men i så väl små som stora sammanslutningar har detta redan börjat. I alla dessa måste vi medvetet skapa ett socialt liv i vilket vi, som fria människor, organiserar våra kulturella, politiska och ekonomiska villkor. I den Centraleuropeiska traditionen finns cirkeln i vilken alla har lika värde och har samma rättigheter och skyldigheter. Det är idén bakom ett forum, det Runda Bordet, där alla tar del i det politiska livet.

Rudolf Steiner är pionjär för en ny andlig kultur. Han befriade den Centraleuropeiska kulturen från den bakgrund ur vilken den hade utvecklats och presenterade den som en medvetenhetsnivå för fria individer som alla människor kan erfara i sin inre utveckling mot full mänsklighet. Antroposofi är det tydligaste uttrycket för denna nya andliga

medvetenhet vilken sedan 1960-talet har väckts hos många över hela världen. Människor som är engagerade i denna kulturella förnyelse har insett hur Steiner kom att förstå den sociala frågan och hur han omvandlade äldre former av andlighet. Steiner försökte också skapa sammanslutningar med sociala former som passade en ny levande andlighet. Detta arbete måste fortsätta med full kraft inför de djupgående sociala förändringar som vår tid kräver.

2. Den Sociala Frågan

Under den andra halvan av 1900-talet skedde en radikal omvandling i den europeiska kulturen och dess sociala liv. Inflytandet från väst ökade kraftigt och fortsätter att göra så i vår tid. Efter att Järnridån föll 1989 kom en ny våg av inflytande som omfattade länder i centrala och östra Europa. Den sociala vetenskapen beskriver denna process som en modernisering och betraktar väst som en föredömlig modell för utveckling och för en global social omstrukturering. Sociala förändringar innebär emellertid alltid konflikter mellan den "huvudfåra" som ledde till vårt moderna samhälle och underströmmar som försöker skapa ett annorlunda samhälle.

Vårt moderna samhälle är ett samhälle i vilket kulturella, politiska och ekonomiska sfärer blev oberoende av varandra och utvecklade tydliga särdrag. Kulturen befriade sig från traditioner. Religionen blev en privat angelägenhet, konsten förlorade sin sakrala dimension och vetenskapen begränsad till utforskande av endast materiella aspekter av verkligheten. En byråkratisk statsapparat blev förhärskande i den politiska sfären, endast marginellt kontrollerad av parlamentarisk demokrati. Modern ekonomi är en kapitalistisk marknadsekonomi med teknologi för att

tillhandahålla ständig tillväxt. På det globala planet har denna form av modernisering haft förödande konsekvenser.

Det moderna samhällets framväxt i Centraleuropa innebar en uppluckring av traditionell samhällsbyggnad särskilt inom industrin. Traditionella livsformer förstördes och enskilda människor som kände sig trygga i olika kulturella, politiska och ekonomiska sammanslutningar som skråväsen, familjekonstellationer och kyrkliga sammanhang, förlorade sin samhörighet med andra och blev uppfångade i ett nät av opersonliga villkor och omständigheter. Den så kallade Sociala Frågan kännetecknas av en upplösning av band mellan det individuella och det gemensamma i sammanslutningar. Frågan visar sig när traditionella sammanslutningar löses upp och uppgiften uppstår att återskapa en social ordning men på ett nytt medvetet sätt. Den industriella utvecklingen föste in millioner människor från landsbygden in mot städerna. De kom att bli arbetarklassen som inte hade någon inre anknytning till borgerlighetens kultur. Denna kultur var alltför intellektuell för dem, något som inte kunde tillfredsställa deras andliga behov. De enskilda människorna kände sig kränkta eftersom de måste sälja sig själva och sitt arbete på en arbetsmarknad. Det fanns inga traditionella sammanslutningar för ömsesidig hjälp i städerna i samma utsträckning som det funnits i byarnas skyddande struktur och traditionerna i den folkliga kulturen försvann.

3. Steiner som Frihetens Filosof

Rudolf Steiner föddes 1861 i Kraljevej, en liten by i det Österrikisk Ungerska Riket, nuvarande Kroatien. 1879 skrev han in sig på Wiens tekniska universitet. Fysik, biologi, kemi och tysk litteratur blev hans ämnen. Några år senare mötte han en okänd invigd som fick ett avgörande inflytande på